

ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ

Апстракт: Претпоставка невиности у кривичном поступку представља основно људско право сваког лица против које постоји одређени степен сумње да је учинило дело у закону окарактерисано као кривично. Подразумева да се до правноснажне окончања поступка свако лице сматра невиним, чиме утиче и на терет доказивања пребацујући га на тужиоца. Није одувек била део позитивних права, али развој међународног права људских права је омогућио њено инкорпорисање како у међународни, тако и у националне правне оквире. Правној теорији, у право приликом дефинисања појма и садржине, задаје многе дилеме које ће бити детаљније изложене у раду. Иако засебна изузетно значајна, не може се хируршки одвојити од неких других процесних начела поступка начела истине, начела правичног вођења кривичног поступка и начела *in dubio pro reo*. Полазећи од теоријских основа, даље у раду ће бити предочена примена претпоставке невиности у националном кривичном поступку, али и у процесу пред Међународним кривичним судом. При томе, анализираћемо да ли постоје разлике у разумевању и примени претпоставке, са освртом на доказни стандард доказивања изван разумне сумње (*"beyond a reasonable doubt"*).

Кључне речи: претпоставка невиности, кривични поступак, терет доказивања, доказивање изван разумне сумње, *in dubio pro reo*.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Може ли се лице, које се налази у својству окривљеног услед постојања одређеног степена сумње да је учинилац кривичног дела, по аутоматизму

* Студент треће године основних академских студија на Универзитету у Београду – Правном факултету, petraradosavljevic27@gmail.com.

сматрати кривим? Претпоставка невиности је фундаментални принцип кривичног поступка у правној држави које на ово питање даје јасан одричан одговор, прописујући да се свако се сматра невиним све док се његова кривица за кривично дело не утврди правноснажном одлуком суда, при чему терет доказивања лежи на тужиоцу. Дејство претпоставке невиности се протеже од поступања према окривљеном пре подизања оптужбе и тече све до правноснажне судске пресуде.¹ Терет доказивања (*onus probandi*) представља обавезу изношења доказа у поступку пред кривичним судом ради утврђивања релевантних чињеница. Суд је обавезан да утврди истинитост изнесених чињеница у поступку што подразумева доказну активност суда, ограничену доказним правилима и доказним забранама,² а уједно мора избећи сваки вид нарушавања права учесника у поступку. Најважнији циљ поступка представља истина,³ која се посредно односи на претпоставку невиности у смислу редуковања правно неоснованих одлука од стране суда. Важи да коначна одлука суда треба бити заснована на истинитим чињеницама, те је у том смислу мање релевантно о каквом поступку је реч, мешовитом или адверзијалном.⁴ Следствено томе, у сваком кривичном поступку, сва начела и принципи на којима почива делују у служби истине, наравно уз поштовање постављених ограничења.⁵ Уколико надлежни државни органи не буду успешни па остане само сумња,⁶ следи примена начела – у сумњи одлучити у корист окривљеног (*in dubio pro reo*). Његова блискост са претпоставком невиности је често истицана у литератури зато што окривљеног заједно штите од превремене или неосноване осуде, како од стране суда, тако и од стране јавности. У циљу заштите окривљеног, оно доводи до фикције према којој ће се сматрати да не постоје чињенице које штете окривљеном уколико нису утврђене са извесношћу.⁷ Пре доношења коначне одлуке, степен уверености судија у изнесене доказе мора бити такав да задовољи доказни стандард доказивања изван разумне сумње (*beyond a reasonable doubt*). Напослетку, треба истаћи да поступак у својој сржи треба да буде правичан. У том контексту, претпоставка невиности се сматра и конститутивним елементом

- 1 Б. Чејовић, *Претпоставка невиности окривљеног*, Досије студио, Lion Mark, Београд, 2009, 248.
- 2 М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет Центар за издаваштво, Београд, 2024, 86.
- 3 Иако неки аутори тврде другачије, па тако: В. Бајовић, *О чињеницама и истини у кривичном процесу*, Правни факултет у Београду, Београд, 2021, 96.
- 4 М. Шкулић, *Основи кривичног права Сједињених Америчких Држава*, Универзитет у Београду – Правни факултет: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Криминолошка секција, Београд, 2022, 300.
- 5 А. Škundrić, „Elementi načela utvrđivanja istine u normativnom okviru postupka pred Međunarodnim krivičnim sudom“, *Crimen*, 3/2022, 285.
- 6 М. Шкулић (2024), *op. cit.*, 75.
- 7 И. Илић, „Примена принципа *in dubio pro reo* у кривичном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 70/2015, 469.

права на правично суђење, јер поред тога што представља кривичнопроцесно начело, уједно је и људско право. Претпоставка невиности, заједно са поменим процесним начелима, гарантује заштиту права окривљеног и доприноси правичном и праведном току самог кривичног поступка.

2. ОД ИДЕЈЕ ДО ОПШТЕГ ПРИНЦИПА

Првенствено, потребно је сагледати начин на који је претпоставка невиности, од визије која се посредно испољавала кроз друге процесне институте, данас постала неизоставан принцип сваког кривичног поступка. Корени саме идеје уткани су у законик владара Старог вавилонског царства, Хамурабија, у оквиру правила којима се прописује да је терет доказивања на тужиоцу, за којег је чак била прописана и санкција уколико не би успео у доказивању кривице окривљеног.⁸

Потом, неизоставно је осврнути се и на судске процесе у античкој Атини у светлу претпоставке невиности као саставног дела права на правично суђење. Чувена синтагма *gnome dikaiotate* или „осећај најправичнијег“⁹ имала је такву снагу да се пресуђивало како на основу закона тако и на основу правичности.¹⁰ Примећујемо да су многи универзални принципи који се тичу претпоставке невиности постојали у различитим историјским етапама и утицали на стварање темељних начела кривичног поступка какав је данас, па тако и на развој претпоставке невиности како би касније иста била заштићена бројним актима широм света.

Кључно је даље размотрити историјске прилике кривичног поступка које су непосредно претходиле моменту коначног изричитог прописивања претпоставке, конкретно везане за Француску буржоаску револуцију. Инквизиторски поступак, типичан за тај период, представља један од најзначајнијих типова кривичног поступка који је у својој суштини тековина жеље да се на недемократски начин умањи арбитрарност феудалних судова тог доба.¹¹ У својству реплике на ограничавање људских права пред кривичним судом, друштво је ишло у корак са хуманим просвећеним идејама. Тако је у свом делу „О злочинима и казнама“ Чезаре Бекарије поставио писане темеље овој идеји, па га неки аутори сматрају „првим правим протагонистом“¹² претпоставке

8 С. М. Ненадић, *Претпоставка невиности са посебним освртом на праксу Европског суда за људска права*, Службени гласник, Београд, 2021, 30.

9 С. Аврамовић, „*Gnome dikaiotate* – право правда и правичност у атинској судници“, *Зборник Право и правда* 2013, (ур. Ј. Хасанбеговић), Правни факултет у Београду, 2019, 35.

10 С. Аврамовић, *op. cit.*, 36, 37.

11 М. Шкулић (2024), *op. cit.*, 13.

12 Б. Чејовић, *op. cit.*, 26: „Нико се не може сматрати кривим пре него што га је суд осудио, и друштво му не сме ускратити јавну заштиту пре него буде установљено да је повредио услове под којима му је она призната.“

невиности. Поред правног значаја, ово дело поседује изнимну историјску вредност осликавајући прилике и дух датог времена и потребу за преиспитавањем тадашњих решења у кривичном праву.¹³ Недуго затим, претпоставка невиности своје место проналази 1789. године у Декларацији о правима човека и грађанина у склопу одредбе која се односи на ухапшена а неосуђена лица на следећи начин: „Пошто се за сваког претпоставља да је невин док се не прогласи кривим...“. Тиме што Декларација о правима човека и грађанина утврђује, уз претпоставку невиности, и многа друга права и слободе чија је сврха заштита човекове личности,¹⁴ чини значајан искорак у признавању заштите корпусу људских права.¹⁵

Међутим, до деградације долази пред кривичним судовима у првој половини 20. века под окриљем идеологија нацизма и фашизма, према којима се свако ко је био позван на одговорност сматрао кривим.¹⁶ Као последица, *onus probandi* се пребацивао на окривљеног. Људска права су са свих страна подлегла строгим ограничењима, а суровост санкција је ескалирала.

Након краја Другог светског рата и Нирнбершког процеса, међународне организације су радиле на томе да успоставе систем вредности у којем ће људска права поново добити кључну улогу. Универзална декларација о правима човека¹⁷ донета од стране Уједињених нација 1948. године је претпоставку невиности уврстила у каталог људских права, а потом је то учињено и Међународним пактом о грађанским и политичким правима 1966. године.¹⁸ На нивоу Савета Европе, претпоставка невиности је била предвиђена у склопу члана којим се прописује право на правично суђење Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.¹⁹ Треба

13 Ж. Ђурић, *Заборањене књије – српски превод расправе Dei delitti e delle pene Чезара Бекарије*, 120, доступно на е-адреси: <https://doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-6673/2007/0350-66730704115D.pdf>, е-адреса посећена 7. априла 2025.

14 П. Николић, „Декларација о правима човека и грађанина од 1789. као акт цивилизације“, *Анали Правној факултету у Београду*, 6/1989, 686.

15 О. Рачић, Б. Милинковић, М. Пауновић, *Људска права и њихова деценија од усвајања њених декларација о правима човека, Студије о људским правима под окриљем ОУН, ОЕБС и Савета Европе*, Међународна политика, Службени лист СРЈ, Правни факултет, Факултет политичких права, Београд, 1998, 6.

16 Б. Чејовић, *op. cit.*, 27

17 Универзална декларација о правима човека из 1948. године (*Universal Declaration of Human Rights, adopted by the General Assembly of the United Nations Resolution 217/III of 10 December 1948*), чл. 11 ст. 1.

18 Међународни пакт о грађанским и политичким правима *international (Covenant on Civil and Political Rights, adopted by the United Nations General Assembly Resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966)*, чл. 14. ст. 2

19 Закон о ратификацији Европске Конвенције за заштиту људских права и основних слобода, измењене у складу са Протоколом број 11, Протокола уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 4 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у Конвенцију и Први Протокол уз њу, Протокола

имати и у виду праксу Европског суда за људска права (у даљем тексту ЕСЉП) који је у многобројним случајевима одлучивао о повреди претпоставке и изнова истицао њен значај.²⁰ На терену међународног кривичног права, неизоставно је поменути Римски Статут Међународног кривичног суда (у даљем тексту МКС) који такође експлицитно садржи претпоставку невиности,²¹ о чему ће касније бити речи. Такође, пре инкорпорисања у документе Европске Уније (у даљем тексту ЕУ), претпоставку невиности је афирмисао Суд правде Европске уније,²² а као њене компоненте препознао терет доказивања и начело *in dubio pro reo* и навео да она не подлеже искључивој примени у кривичном поступку, већ да се примењује и у другим, као на пример административним поступцима.²³ Нешто доцније, можемо је пронаћи у правним актима ЕУ у смислу Повеље Европске Уније о основним правима²⁴ и Директиве о јачању одређених видова претпоставке невиности и праву учествовања у кривичном поступку²⁵. На тај начин ЕУ државама чланицама одређује минимум правила која се тичу претпоставке невиности, терета доказивања, заштите од самооптуживања и слично, како окривљени не би био сматран кривим у јавности и пред правосудним органима пре доношења правноснажне пресуде.²⁶

број 6 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, Протокола број 7 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 12 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и Протокола број 13 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и *Службени лист РС – Међународни уговори*, бр. 12/2010 и 10/2015, чл. 6 ст. 2

- 20 Релевантна пракса: *Deweert v. Belgium*, No. 6903/75, 27 February 1980, § 56, Series A no. 35; *Allenet de Ribemont v. France*, 10 February 1995, §35, Series A no. 30.; *Karakas and Yesilirmak v. Turkey*, no. 43925/98, §50, 28.06.2005., final 28.09.2005.; *Matijašević v. Serbia*, No. 23037/04, § 45 19.09.2006, final 19.12.2006; *Khuzhin and Others v. Russia*, no. 13470/02, §93, 23.10.2008., final 23.01.2009.; *Peša v. Croatia*, No. 40523/08, §142, 08.04.2010., final 08.07.2010.; *Mugoša v. Montenegro*, No. 76522/12, §67, 21.06.2016., final 21.09.2016.
- 21 Римски статут Међународног кривичног суда из 1998. године (*UN General Assembly, Rome Statute of the International Criminal Court (last amended 2010)*, 17. July 1998.) – Римски статут, чл. 66 ст. 1
- 22 Релевантна пракса: *Hüls v. Commission*, ECJ, C-199/92P, 8 July 1999, paragraphs 62, 149, 170.; *Montecatini Spa v. Commission*, ECJ, C-235/92, 8 July 1999, paragraphs 172, 175, 176, 181.
- 23 С. М. Ненадић, *op. cit.*, 101.
- 24 Повеља Европске Уније о основним правима из 2000. године (*European Union. (2000). Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. C 364/1*), чл. 48.
- 25 Директива о јачању одређених видова претпоставке невиности и праву учествовања у кривичном поступку, (*Directive 2016/343*), од 09. марта 2016.
- 26 Г. П. Илић *et al.*, *Коментар Закона о кривичном процесу*, Службени гласник, Београд, 2024, 82.

У складу са поменутиим међународним актима, национални правни оквири држава европско-континенталних система су прихватили претпоставку невиности као темељ кривичног процеса сопственим прописима. Са друге стране, претпоставка невиности у англосаксонској правној традицији наилази на одређене специфичности које можемо приказати на примеру Сједињених Америчких Држава. Наиме, претпоставка невиности није садржана у актима, већ је на својеврстан начин као темељно начело прихваћена кроз судску праксу, а као окосница узима се пресуда у случају *Coffin v. United States*.²⁷

Можемо закључити да је претпоставка невиности еволуирала, од неименованог правног идеала до једног од основних процесних начела, и као таква је данас афирмисана широм света кроз прописе и праксу.

3. ДИЛЕМЕ ПРИЛИКОМ ДЕФИНИСАЊА ПРЕТПОСТАВКЕ НЕВИНОСТИ

Претпоставка невиности, пре свега везана за кривични процес, представља мандаторну гарантисану окривљеном у једној демократској средини. У складу са специфичном функцијом претпоставке невиности, неопходно је ближе одредити њену природу поводом које је правничка теорија изнедрила разнолике ставове. Констелацију претпоставке невиности можемо анализирати преко два градивна елемента, претпоставке и невиности.²⁸ Шта чини особености једне претпоставке? Претпоставке (пресумпције) се тичу одређених чињеница које су правно релевантне, а уједно уобичајено и очекивано постоје, уз могућа одступања.²⁹ Стога, латинска максима *praesumptio ex eo quod plerumque fit* је често у служби дефинисања самог појма претпоставке и казује о неопходности да претпостављени исход изражава високе изгледе у остваривању ради даљег усвајања у правни поредак. Како сваку фазу кривичног поступка карактерише одговарајући степен сумње и неизвесни исход до окончања, отвара се питање вероватноће. Међутим, окончање процеса неретко представља осуђујућа пресуда којом се окривљеном утврђује кривица, па је јасно да се ради о малој вероватноћи остваривости садржине ове претпоставке.³⁰ Подела претпоставки на обориве

27 Пресуда Врховног суда Сједињених Америчких Држава у случају: Supreme Court of United States, *Coffin v. United States*, No. 741., 156 U.S. 432, 453 (1895), 04.03.1895: "The principle that there is a presumption of innocence in favor of the accused is the undoubted law, axiomatic and elementary, and its enforcement lies at the foundation of the administration of our criminal law."

28 С.М. Ненадић, *op. cit.*, 26.

29 Р. Васић, М. Јовановић, Г. Дајовић, *Увод у љправо*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2021, 191.

30 V. Vodinelić, "О правној природи пресумпције невиности", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 6/1968, 132.

(*praesumptiones iuris tantum*) где је доказивање супротно садржини допуштено и необориве (*praesumptiones iuris et de iure*) када то није случај, нас у складу са поменутиим, наводи на исправан закључак да се у случају претпоставке невиности ради о овој првој.³¹

Када је реч о елементу невиности, термилошки, најчешће се сусреће управо у том облику – „сматра се невиним“. Изузетно, Устав Италије је предвидео претпоставку „не-кривице“ прописивањем да се тужени не сматра кривим све до доношења правноснажне пресуде.³² Раскорак у континуитету терминологије оставља места тумачењу, па се поставља питање да ли је реч о стриктно стилској разлици или то утиче на садржину пресумпције мењајући њено дејство. У складу са виђењем да претпоставка невиности представља критички коректив у смислу заштите окривљених од стигматизације,³³ заступници позитивне струје сматрају да је „невиност“ прикладнији израз. Томе у прилог иде и чињеница да је у том облику садржана у бројним међународним инструментима. Са друге стране, аутори који заступају негативну формулацију „није крив“ или „не сматра се кривим“ аргументују како је термилошки реалнија у смислу природе кривичног поступка.³⁴

Имајући поменуто у виду, заступамо став према којем термилошка разлика не треба да спречава остварење сврхе претпоставке невиности из разлога што представља „гаранцију хуманог поступка“³⁵. Дата дилема упућује на контрадикторност у оквиру самог начела, где се једно лице истовремено налази у својству окривљеног пред кривичним судом, али услед деловања претпоставке невиности до свршетка поступка се налази и у својству невиног субјекта. Иако смо сагласни са мишљењем да је у питању *contradiction in adjecto*,³⁶ уз њега треба прихватити и становиште према којем претпоставка невиности није појам који осликава процесну стварност, већ *conceptus mentis*,³⁷ упркос томе што је *prima facie* контрадикторна, не значи да није примењива. Наиме, јасно је да се ради о искључиво теоријском проблему који нужно не утиче на практичну примену пресумпције, док она као таква представља неизоставно право окривљеног у поступку.

31 У литератури се чак наводи и као класичан пример обориве претпоставке заједно са претпоставком истинитости чињеница које се налазе у јавној исправи, па тако и: Р. Васић, М. Јовановић, Г. Дајовић, *op. cit.*, 192.

32 Устав Републике Италије, изворно члан 27 став 2: *“L'imputato non è considerato colpevole sino alla condanna definitiva”*, (преведено на српски језик: „Оптужени се не сматра кривим до изрицања правноснажне пресуде“), доступно на е-адреси: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/pdf/Costituzione_della_Repubblica_italiana.pdf, е-адреса посећена 3. априла 2025.

33 Г. П. Илић *et al.*, *op. cit.*, 81.

34 Б. Чејовић, *op. cit.*, 24.

35 Д. Радуловић, „Претпоставка невиности као елемент права на правично суђење“, *Ревија за криминологију и кривично право*, 2/2024, 103.

36 С. М. Ненадић, *op. cit.*, 27.

37 Б. Чејовић, *op. cit.*, 22,23: „појам који има садржај независан од садржаја бића“.

ЕСЉП је установио два аспекта претпоставке невиности – процесни и општи.³⁸ На првом месту, као процесни појам који се односи на сам кривични поступак, можемо је анализирати у правно-техничком смислу. Тада је реч о оборивој претпоставци на основу које се одређује странка у поступку на којој се налази терет доказивања.³⁹ *Common law* системи препознају претпоставку као процесни појам у светлу темељних личних гаранција⁴⁰ у оквиру права на одбрану окривљеног. Установивши темељан принцип да је окривљени ослобођен од доказивања сопствене невиности,⁴¹ енглески суд је, у случају *Woolmington* против *DPP*,⁴² потврдио да *onus probandi* лежи на тужиоцу. Поменути став је небројено пута потврдио и ЕСЉП својим одлукама⁴³ и издвојеним мишљењима.⁴⁴ Изложено процесно дејство претпоставке невиности служи томе да суд *a priori* не приступа из угла претпостављене кривице окривљеног, већ да непристрасно и у складу са изведеним доказима утврди да ли је то лице заправо учинилац кривичног дела. Када је реч о општем аспекту пресумпције, треба напоменути да се он односи конкретно на поступање других лица која се налазе на одређеним функцијама према оним лицима којима је правноснажном одлуком утврђено да нису крива,⁴⁵ те се може закључити да је у питању њено дејство *contra omnes*.

Поставља се питање колико дуго опстаје дејство претпоставке невиности, тачније да ли се мења њена садржина с обзиром на резултат кривичног поступка? Суштина је у томе да она непромењено делује током целокупног

38 Г. П. Илић *et al.*, *op. cit.*, 81.

39 М. Шкулић, *Међународни кривични суд надлежност и јосћуиуак*, Досије, Правни факултет, Београд, 2005, 382.

40 V. Vodinelić, *op. cit.*, 129.

41 K. Crosby, "Well, the burden never shifts, but it does': celebrity, property offences and judicial innovation in *Woolmington v DPP*", *Legal Studies*, 43(1)/2023, Cambridge University Press, Cambridge, 105.

42 Пресуда Дома Лордова Уједињеног Краљевства у случају: United Kingdom House of Lords, *Woolmington v. DPP*, [1935] UKHL J0405-1, 05.04.1935., случај доступан на е-адреси: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1935/1.html>, е-адреса посећена 4. априла 2025.

43 Релевантна пракса: *Allen v. The United Kingdom*, No. 25424/09, §67, 12.07.2013; *Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, No. 10590/83, §77, 6.12.1988.

44 Partly Dissenting Opinion of Judge Walsh, joined by Judges Makarczyk and Lohmus Court (GC) Case of *John Murray V. The United Kingdom*, No. 18731/91, 08.02.1996: „У кривичном гоњењу терет доказивања кривице ван разумне сумње увек лежи на тужилаштву. Дакле, *prima facie* случај значи онај у којем је доказни материјал који је изнео тужилаштво, ако се верује и не побија, довољан у закону да се утврди кривица оптуженог. Приликом одлучивања о овој тачки, првостепени судија у тој фази не мора да открије, или да дође до сопственог гледишта о истини, али мора бити уверен да је то, ако се верује, објективно довољно по закону да оправда осуђујућу пресуду ако се не побије. Сама пресуда се не може утврдити све док суд не прими све доказе.“

45 Г. П. Илић *et al.*, *op. cit.*, 82: „...лица која су ослобођена оптужбе, или је оптужба у односу на њих одбијена или поступак обустављен...“

поступка, а како Шкулић истиче, до промене садржине долази тек у моменту када се утврди да је окривљени ипак учинилац кривичног дела, иако му у том моменту свакако на располагању стоје правни лекови којима може доказивати супротно.⁴⁶ Сагласни смо са овим становиштем, поготово увидевши да се губе оба елемента. Више се не ради о претпоставци јер је оборена тиме што је правноснажно утврђено да је то лице извршило кривично дело, а тиме што му је званично приписана кривица јасно је да се губи елемент невиности. Слична је и ситуација ако се утврди да лице против којег се води поступак није учинилац кривичног дела. Па тако, у издвојеном мишљењу у случају *Nealon and Hallam против Уједињеног Краљевства*, судије су истакле да, уколико се на крају поступка претпоставка невиности не побије, она се претвара у *praesumptio iuris et de iure*, а тиме што се утврђује да није крив следи да нема поновне расправе о томе.⁴⁷

Напоследку, треба поменути и да се често претпоставка невиности дефинише у оквиру права на правично суђење (*the right to a fair trial*) у чијој сржи се налази циљ поступка и тачка повезница осталих кривично процесних начела – правичност.⁴⁸ На тај начин се успоставља једнакост „оружја“ у поступку гарантујући одбрани и окривљеном једнак положај са тужиоцем током припреме и изношења суђења.⁴⁹ Право на правично суђење, као једно од најзначајнијих аспеката правичног процеса које се још назива и „суштинским начелом кривичне процедуре“,⁵⁰ служи као свеопшти принцип који на својствен начин повезује различите правне системе независно од можда различитих схватања и интерпретација.⁵¹

4. ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ ПРЕМА ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Устав Републике Србије, као хијерархијски највиши правни акт, изричито дефинише претпоставку невиности, а уставни текст у том погледу гласи: „Свако се сматра невиним за кривично дело док се његова кривица

46 М. Шкулић (2005), *op. cit.*, 383.

47 Joint Dissenting Opinion of Judges Ravarani, Bošnjak, Chanturia, Felici and Yüksel Par. 4, *Case of Nealon and Hallam v. The United Kingdom* (No. 32483/19 and 35049/19, 11 June 2024)).

48 И. Д. Миљуш, *Начело једнакости „оружја“ у процесу*, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2021, 61.

49 Б. Чејовић, *op. cit.*, 56.

50 В. Бајовић, М. Шкулић, *Историја међународног кривичног права и основне одлике пред националним међународним кривичним судом*, Досије студио, Београд, 2017, 111.

51 I. Radisavljević, A. Nikolić, “Human rights, the right to a fair trial and covid-19 in Serbia – impact of the pandemic on criminal and misdemeanor law”, *Harmonius*, Belgrade, 2021, 211.

не утврди правноснажном одлуком суда.⁵² Примећујемо да се законодавац определио за позитиван начин дефинисања овог института, различит од претходно коришћене негативне формулације, што можемо видети на примеру Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије из 1974. године: „Нико не може бити сматран кривим...“.⁵³ Имајући у виду и поменуту расправу – да ли је у питању претпоставка невиности или некривице, става смо да је уставотворац проспективно направио добар избор користећи позитивну дефиницију, чиме је постигао усаглашеност терминологије са већином ратификованих међународних аката.

Када је реч о кривичном поступку пред кривичним судом Републике Србије, главни извор права представља Законик о кривичном поступку из 2011. године (у наставку текста ЗКП).⁵⁴ Већ првим чланом, ЗКП као полазну грађу за даљу садржину прописа препознаје заштиту невиних тиме што скреће пажњу на главни циљ – да нико невин не буде осуђен, а да се осуда учиниоца врши на законом прописан и утврђен начин.⁵⁵ Даље подвлачи правичност као заједничку везу принципа на којима почива кривични процес попут једнакости оружја, *in dubio pro reo* и претпоставке невиности.⁵⁶ Конкретно, претпоставку невиности предвиђа на исти начин на који је то учињено Уставом, с тим што другим ставом прописује обавезу која се односи на државне и друге органе и организације, средства јавног обавештавања, удружења и јавне личности, а гласи на забрану повреде права окривљеног тиме што би чинили јавне изјаве које би се тицале окривљеног, кривичног дела и поступка.⁵⁷

Ретроспективно, било је различитих начина заштите кроз казнено право. Услед многобројних критика, кривично дело под називом *Недовољено јавно коментарирање судских посудица*,⁵⁸ било је кратког века.

52 Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021, чл. 34 ст. 3

53 Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1974. године, чл. 181 ст. 4: „Нико не може бити сматран кривим за кривично дело док њо не буде утврђено правноснажном судском пресудом.“, доступно на е-адреси: https://www.yuhistorija.com/serbian/doc/Ustav_SFRJ_iz_1974.pdf, 3. априла 2025.

54 Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

55 Г. П. Илић *et al.*, *op. cit.*, 49.

56 *Ibid.*, 52.

57 ЗКП, чл. 3 ст. 1 и ст. 2

58 И. Симић, А. Трешњев, *Кривични законик с краћим коментаром*, друго измењено и допуњено издање, доступно на е-адреси: <http://doruna.ingpro.rs/Komentari/Krivicni%20zakonik.pdf>, чл. 336а: „Ко за време трајања поступка пред судом, а пре доношења правноснажне судске одлуке, у намери да повреди претпоставку невиности или независности суда, даје јавне изјаве у средствима јавног информисања“, е-адреса посећена 08.04.2025. Брисано Законом о изменама и допуна од 24. децембра 2012. године, чл. 29, доступно на е-адреси <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2012/4108-12.pdf>, е-адреса посећена 10.04.2025.

Морало је бити извршено у намери да се повреди претпоставка невиности, па би то чинило оно лице које би поступало „под дејством представе о циљу“.⁵⁹ Делић са правом претпоставља да се под садржином јавних изјава подразумевало прејудицирање постојања кривице учиниоца, а тако и постојања кривичног дела.⁶⁰ Централни проблем поменутог кривичног дела јесте сукоб са слободом медијског изражавања,⁶¹ због чега је Републичко јавно тужилаштво у медијима заузело став да се радња извршења не може односити на новинаре.⁶² Треба поменути и привредни преступ у случају кршења претпоставке невиности прописан Законом о јавном информисању из 2003. године,⁶³ у тој мери споран да је Уставни суд огласио поменућу одредбу неуставном.⁶⁴ Наредним Законом о јавном информисању и медијима⁶⁵ је било прописано да се у медијима окривљени не сме означити учиниоцем кривичног дела, кривим или одговорним пре правноснажне одлуке суда, а ради заштите, стављао је на располагање одређене облике парничних тужбених захтева.⁶⁶ Чак је и Адвокатска комора Београда, 2018. године донела одлуку о подношењу иницијативе ради измене Кривичног законика како било уведено кривично дело чији би заштитни објект непосредно била претпоставка невиности.⁶⁷ У смислу позитивноправне заштите, Кривични законик (у наставку текста КЗ) прописује кривично дело *Ометање правде*⁶⁸ које чини оно лице које омета вођење судског поступка. Пружа целовитију заштиту за учеснике поступка како би се несметано

59 Н. Делић, „Кривична дела против правосуђа у светлу измена и допуна из 2009. године“, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву*, 1/2010, 93.

60 *Ibid.*, 94.

61 С. М. Ненадић, *op. cit.*, 134.

62 „Новинари смеју да коментаришу судске поступке“, *Политика*, 28.12.2009. доступно на е-адреси: <https://www.politika.rs/sr/clanak/117582/novinari-smeju-da-komentarisu-sudske-postupke>, е-адреса посећена 12.04.2025.

63 Закон о јавном информисању, *Службени гласник РС*, бр. 43/03, 61/05 и 71/09 и 89/10, чл. 37 и 92б

64 Одлука Уставног суда у предмету ГУз-228/2009.

65 Закон о јавном информисању и медијима, *Службени гласник РС*, бр. 83/14, 58/15, 12/16, чл. 73. и чл. 101

66 С. М. Ненадић, *op. cit.*, 134.

67 „Адвокатска комора Београда иницира измену КЗ-а, како би се кршење претпоставке невиности кажњавало казном затвора до три године и новчаном казном“, доступно на е-адресама: <https://paragraflex.rs/dnevne-vesti/060718/060718-vest3.html> и <https://akbgd.org.rs/6870/>, е-адресе посећене 12.04.2025.

68 Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005 88/2005 – испр. 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 94/2024, чл. 336б ст. 1: „Ко друге позива на отпор или на неизвршење судских одлука или на други начин омета вођење судског поступка, казниће се затвором до три године и новчаном казном.“, ст. 2: „Ко увредом, силом, претњом или на други начин омете или спречи судију, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или адвоката у вршењу судијске или тужилачке функције, односно адвокатске службе, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.“

спроводиле законите одлуке и мере судских органа,⁶⁹ посредно вршећи утицај на окривљеног. Данас важећи Закон о јавном информисању и медијима изричито прописује претпоставку невиности⁷⁰ и пружа јој заштиту у виду прекршајне одговорности главног уредника, уколико би се десило да у објављеној информацији неко лице буде означено учиниоцем дела, кривим или одговорним пре правноснажности надлежног органа.⁷¹ Такође, претпоставка невиности је због свог значаја заштићена и прописима Народне скупштине⁷² и Владе Републике Србије.⁷³

Но, иако постоји тежња усмерена на превенцију повреде претпоставке невиности, треба истаћи да она није целовита. Не постоји пропис који регулише њено нарушавање кроз документа и одлуке судског органа. У том светлу, потребно је истаћи и пресуду ЕСЉП у предмету *Матијашијевић против Србије* где је утврђена повреда овог права уз напомену да, у одсуству формалног закључка, прерано изражавање мишљења о кривици окривљеног од стране суда или надлежног органа нарушава претпоставку невиности.⁷⁴ У домаћој пракси су такође забележени случајеви у којима је разматрана њена повреда.⁷⁵

Примена претпоставке невиности у односу на окривљено лице се не односи само на кривични поступак који је отпочео и траје, већ и на све друге, уколико постоје.⁷⁶ Окривљеном пред кривичним судом пружа *status quo ante*, па се тако окривљени хипотетички враћа у „невино правно стање“ које је постојало пре извршења кривичног дела, те „задржава домен своје апстрактне правне слободе“.⁷⁷ Поменуто постиже тиме што упућује забрану суду да унапред претпостави кривицу неког лица, што је дужан да поштује током поступка.⁷⁸ Важно је имати у виду да је у српском праву кривични поступак мешовитог карактера јер садржи и адверзијалне и инквизиторске елементе.⁷⁹ Пред кривичним судом, након свршетка истраге, поступак покреће јавни тужилац уколико процени да постоји довољно доказа, а то

69 Н. Делић, *Кривично право – Посебни део*, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2023, 400.

70 Закон о јавном информисању и медијима - ЗЈИМ, *Службени гласник РС*, бр. 92/2023, чл. 84

71 ЗЈИМ, чл. 152 тач. 2

72 Кодекс понашања народних посланика о границама дозвољености коментарисања судских одлука и поступака, *Службени гласник РС*, бр. 71/2017

73 Кодекс понашања чланова Владе о границама дозвољености коментарисања судских одлука и поступака, *Службени гласник РС*, бр. 6/2016

74 *Matijašević v. Serbia*, No. 23037/04, § 45 19.09.2006, final 19.12.2006

75 ВКС, *Рев. Бр. 1852/10* од 6. октобра 2010.; УС, *Уж-227/08*, од 9. јула 2009.; УС, *Уж-1600/09*, 22. јун 2010.; УС, *Уж-4660/10*, 13. јун 2012.; УС, *Уж-4713/12*, 7. мај 2015.

76 Г. П. Илић *et al.*, *op. cit.*, 87.

77 *Ibid.*, 80.

78 С. С. Кнежевић, *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2015, 170.

79 Више о томе М. Шкулић (2024), 23–26.

чини оптужним актом.⁸⁰ Сама оптужба⁸¹ је по својој природи поставка чију истинитост доказује тужилац, па следи да се *onus probandi* формално налази на тужиоцу, што прописује и ЗКП.⁸² Тиме се окривљени ставља у повољнији положај у моментима опстајања сумње о постојању пресудних чињеница све до окончања поступка.⁸³

Разлог иза тога је, према нашем мишљењу, то што окривљени није дужан да доказује своју невиност,⁸⁴ а уколико није доказано да је окривљени учинио кривично дело, суд доноси ослобађајућу пресуду⁸⁵ у складу са принципом *in dubio pro reo*. С обзиром на то да је главни претрес у Србији организован претежно адверзијално,⁸⁶ основне доказне активности су додељене равноправним странкама, па у смислу начела расправности, одбрана окривљеног може излагати своје аргументе. Исто тако, пошто суд изводи доказе на предлог странака произлази да су оне равноправне у доказној иницијативи. Изведене доказе суд оцењује у складу са слободним судијским уверењем уз обавезу непристрасног и пажљивог утврђивања како чињеница које иду на терет, тако и оних које иду у корист окривљеног.⁸⁷ Можемо приметити да се разграничавају формални и материјални терет доказивања чињеницом да обе странке у поступку могу износити своје аргументе. Па тако, постоји притисак на окривљеног и на његову одбрану да доказује пред судом да је поступао у склопу основа оправдања или основа извињења, те да у то и убеди суд.⁸⁸ Следствено томе, материјални *onus probandi* ипак лежи на одбрани, па је улога одбране утолико више значајна да укаже суду како оптужба није доказана изван разумне сумње услед недовољно доказа и недоречености.⁸⁹

ЕСЉП је успоставио примену стандарда доказивања изван разумне сумње тиме што је у пресуди у случају *Ирска против Уједињеног Краљевства* утврдио да тај стандард представља „когзистенцију довољно јаких, јасних

80 *Ibid.*, 354.

81 ЗКП, чл. 2 тач. 10: „„оптужба“ је оптужница, оптужни предлог, приватна тужба и предлог за изрицање мере безбедности, односно израз који служи као општи назив за акт тужиоца у коме су наведена обележја кривичног дела или противправног дела одређеног у закону као кривично дело.“

82 ЗКП, чл. 15 ст. 2

83 С. С. Кнежевић, *op. cit.*, 170.

84 Н. Пантелић, *Судска пракса кривичноправне материје – књига група (2018-2020)*, Службени гласник, Београд, 2020, 234 (АСБ, Кж1. бр. 337/19 од 3. јуна 2019).

85 ЗКП, чл. 423 ст. 1 тач. 2

86 М. Шкулић, 2024, *op. cit.*, 364.

87 ЗКП, чл. 16 ст. 1 и ст. 2

88 А. Шкундрић, „Начело утврђивања истине и терет доказивања у кривичном поступку“, *Казнена политика и адекватности реакције на криминалитет*, (ур. В. Турањанин, Д. Чворовић), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Intermex, Златибор, 2024, 498–499.

89 Ј. Тинтор, „Бранилац и ефикасност кривичног поступка“, *Казнена политика и адекватности реакције на криминалитет*, (ур. В. Турањанин, Д. Чворовић), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Intermex, Златибор, 2024, 382.

и сагласних закључака или сличних необоривих претпоставки чињеница“.⁹⁰ Тако изражава рефлексију заштите основних права окривљеног, а пре свега слободе и угледа.⁹¹ Практично, нема једноличну константну употребу, па се у зависности од потребе користе различити доказни стандарди – од „потпуне извесности“ до „претежности доказа“,⁹² чија сврха је да обликују степен уверења суда у погледу одређених чињеница. Доказивање ван разумне сумње се примењује у пракси националних судова⁹³ и у суштини представља правни стандард који се тумачи као велики степен вероватноће који се граничи са сигурношћу, а не као апсолутна сигурност.⁹⁴ Стога, сматра се да је случај доказан ван разумне сумње уколико постоје снажни докази на штету окривљеног који остављају мало простора за сумњу суда у оно што тужилац тврди.⁹⁵

5. ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ ПРЕД МЕЃУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ

Међународна кривична дела (међународни злочини), представљају радње којима се вређа неко универзално добро, а којем већи број држава на сличан начин признаје кривичноправну заштиту.⁹⁶ У поступцима поводом међународних кривичних дела ужем смислу стварно надлежан је МКС, оформљен кроз праксу међународних кривичних суђења.⁹⁷ Његов правни поредак заснован је усвајањем Римског статута, а пропратно и прописима као што су Правила поступка и доказивања. На тај начин је дефинитивно сачињен нормативни оквир за функционисање Суда, те повољни услови за постојан развој међународног кривичног права.⁹⁸

Кривични поступак пред МКС је мешовитог карактера са израженим елементима акузаторности што окривљеном начелно обезбеђује релативно

90 *Ireland v. The United Kingdom*, No. 5310/71, §161, 18.01.1978.

91 В. М. Ђупанчић, „*Ne bis in idem* (zabrana ponovnog suđenja za isto delo) *la belle dame sans merci*“, *Crimen*, 2/2011, 178.

92 Н. Важић *et al.*, *Огузимање имовине љроисћекле из кривичној дела Приручник за љримену у љпракси*, Београд, 2021, 9: „У пракси се стандарди доказивања често различито примењују, не ретко се инсистира на стандарду закључивања до нивоа „потпуне извесности“, нешто ређе до нивоа закључивања „изван разумне сумње“ а најређе у стандарду закључивања „претежности доказа“ односно „претежне вероватноће.“

93 УС Уж-7688/2020 од 17.10.2024.; УС Уж-11271/2018 од 28.10.2021.; УС Уж-10205/2018 од 17.06.2021.; ВС Кзз 1222/2023 од 24.01.2024.

94 В. Бајовић, *op. cit.*, 141, 142.

95 *Ibidem*.

96 М. Шкулић, „Појам међународног кривичног дела“, *Примена међународној кривичној љрава од сћиране међународних и домаћих судова*, (ур. С. Ного), Удружење за међународно кривично право, Тара, 2006, 92.

97 *Ibid.*, 83.

98 М. Шкулић, В. Бајовић, *op. cit.*, 64.

повољан положај у поступку.⁹⁹ У смислу уједначености терминологије у раду, под „окривљеним“ подразумевамо и „лице под истрагом“ и „оптуженог“ у смислу Римског статута, с обзиром на то да овај акт не познаје појам окривљеног.¹⁰⁰ То из разлога што претпоставка невиности делује на свако лице, било да се ради о лицу за које је издат налог за хапшење или позив за саслушање у својству осумњиченог.¹⁰¹

Враћајући се у ранији временски контекст, конкретно крај 20. века, сусрећемо се са важном проблематиком у једној *ad hoc* претечи данашњег сталног суда. Реч је о моменту оснивања Међународног трибунала за гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права на територији некадашње Југославије од 1991. године, познатијег под називом Хашки трибунал. Можемо увидети већ две нејасноће у самом називу, а ради комплетније слике, треба имати у виду и оригинални енглески назив који гласи “International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law in the Territory of Former Yugoslavia Since 1991”. Прва нејасноћа се односи на формулацију да се Трибунал бави кривичним гоњењем, па се наизглед тако одређује његова функција која му никако не припада. Појављује се сукоб са начелом одвојености основних кривичноправних функција јер указује на то да један исти орган и оптужује и пресуђује. Таква повезаност тужилаштва и Трибунала би представљала својеврсну аномалију,¹⁰² јер орган као што је суд треба да карактерише непристрасност. Друга нејасноћа се тиче саме претпоставке невиности. Речју „одговорним“ (“*responsible*”) се прејудуцира одлука суда јер се *a priori* говори о одговорности лица против којег се води поступак. Самим тим, извршена је повреда пресумпције невиности као основног права окривљеног у поступку пред Трибуналом. Са друге стране, Француски назив “Tribunal international charge de poursuivre les personnes presumes responsables de violations graves du droit international humanitaire commises sur le territoire de l'ex-Yugoslavie depuis 1991” не узрокује контроверзу сједињавања функција, али претпоставља кривицу. Користећи синтагму „...особе за које се претпоставља да су одговорне...” изводи се закључак да је окривљени хипотетички крив, што је поново у потпуној супротности са претпоставком невиности. Одређени аутори истичу како је ово апсурдно јер би могло произаћи да терет доказивања пада на окривљеног у поступку,¹⁰³ па иако индиректно наметнута, ставља окривљеног у још гору позицију¹⁰⁴ тиме што би морао да доказује сопствену невиност.

99 М. Шкулић, *Међународно кривично право*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2022, 325.

100 Б. Чејовић, *op. cit.*, 321.

101 Decision on the Defense Request for an Order to Preserve the Impartiality of Proceedings, *The Prosecutor v. Callixte Mbarushimana*, ICTR, No. 01/04-01-10, §7, 31 January 2011.

102 М. Шкулић, В. Бајовић, *op. cit.*, 42

103 М. Шкулић (2005), *op. cit.*, 70.

104 Б. Чејовић, *op. cit.*, 326.

Имајући у виду поменуте нејасноће, треба сагледати како се данас поступа према претпоставци невиности пред МКС и да ли постоје нека спорна питања. Као што је већ напоменуто, основни извор међународног кривичног права пред МКС је Римски статут. Већ у самој Преамбули говори о учиниоцима међународних злочина¹⁰⁵ што је јако спорно из истих разлога који се тичу назива Хашког трибунала. Даље, првим ставом дефинише да МКС суди, то јест врши своју јурисдикцију над лицима за најозбиљније злочине који су од значаја за међународну заједницу.¹⁰⁶ Међутим, делује неодређено те оставља простора за тумачење, да неки чак мисле да је реч о претпоставци кривице јер се говори о лицима за које сам Суд сматра да су учиниоци.¹⁰⁷

Ратификована верзија Римског статута, преведена на српски језик, недвосмислено прописује да МКС води кривични поступак против лица „за које постоји основана сумња да су починила најтежа кривична дела од међународног значаја“,¹⁰⁸ па самим тим смањује могућност интерпретације. Наиме, јасно је да мора постојати одређени законом дефинисан степен сумње за вођење кривичног поступка, али сама сумња не би смела да прерасте у осуду пре правноснажне одлуке суда. Статут изричито наводи претпоставку невиности: „Свако ће се сматрати невиним док се његова кривица не докаже пред Судом у складу са законом и правилима поступка које овај Суд примењује“.¹⁰⁹ Уочавамо да изнова постоји недоследност између Римског статута у оригиналном облику и у преводу на српски језик. У ратификованој верзији казује да се „Нико не може сматрати кривим док се његова кривица не докаже пред судом...“.¹¹⁰ С обзиром на то да је Закон о ратификацији донет 2001. године, пре важећег Устава и важећег ЗКП-а Републике Србије, сматрамо да је у

105 Римски статут, Преамбула: „Determined to put an end to impunity for the perpetrators of these crimes and thus to contribute to the prevention of such crimes.“, а на српском језику: „Решене да промене досадашњу праксу некажњавања починилаца ових кривичних дела и тиме допринесу превенцији истих.“

106 Римски статут, чл. 1: „An International Criminal Court (‘the Court’) is hereby established. It shall be a permanent institution and shall have the power to exercise its jurisdiction over persons for the most serious crimes of international concern, as referred to in this Statute, and shall be complementary to national criminal jurisdictions. The jurisdiction and functioning of the Court shall be governed by the provisions of this Statute.“

107 Б. Чејовић, *op. cit.*, 330.

108 Римски статут на српском језику, чл. 1: „Међународни кривични суд (у даљем тексту ‘Суд’) оснива се овим правним актом. Оснива се као стално судско тело и надлежан је за вођење кривичног поступка против лица за које постоји основана сумња да су починила најтежа кривична дела од међународног значаја, на начин како је то предвиђено овим Статутом, и биће комплементаран националним кривичним надлежностима држава. Надлежност Суда и његово функционисање регулисани су одредбама овог Статута.“

109 Римски статут, чл. 66 ст. 1: „Everyone shall be presumed innocent until proved guilty before the Court in accordance with the applicable law.“

110 Закон о потврђивању Римског статута међународног кривичног суда, *Службени лист ЦПЈ – Међународни ујовори*, бр. 5/2001, чл. 66 ст. 1

контексту духа времена јер се у дотадашњим националним правним актима, као што је већ напоменуто, користила негативна дефиниција.

Анализирајући претпоставку невиности у Римском статуту, примећујемо да за собом повлачи њој карактеристичне последице,¹¹¹ од којих је најосновнија да окривљени не може бити осуђен осим уколико његова кривица буде доказана у складу са законом. Потом, прописује да се терет доказивања налази на тужиоцу који мора да докаже кривицу окривљеног, а окривљени је ослобођен доказивања своје невиности. У прилог томе наредни члан прописује забрану преокретања терета доказивања, те се правило о терету доказивања примењује без изузетка.¹¹² Приликом доказивања, примењује се стандард изван разумне сумње (*beyond reasonable doubt*). Иако пожељно, није неопходно да се све судије једногласно сложе у одлуци, већ је довољна већина судија за финалну осуду,¹¹³ наравно под условом убеђења ван разумне сумње. Тако је Хашки трибунал истакао да двојица судија, поступајући разумно могу доћи до различитих закључака на основу истих доказа.¹¹⁴ Закључак суда поводом оцене доказа у овом смислу треба да „буде такав да буде изван онога што ниједна разумна особа не би могла да закључи“.¹¹⁵ Разумна сумња се још дефинише као „стварна сумња, заснована на разборитости и логичком расуђивању након помног и непристрасног разматрања свих доказа, или недостатка доказа, у предмету“.¹¹⁶ Реч је о императиву који судије морају следити приликом утврђивања кривице одређеног лица.¹¹⁷ Тек када одлука постане правноснажна може се рећи да престаје свака „разумна сумња“ у њену истинитост, па једино што преостаје да доведе у питање ту одлуку када је реч о поступку пред МКС је ревизија.¹¹⁸

111 Б. Чејовић, *op. cit.*, 338: „Има право да одбије да се на било који начин изјасни о кривици, да се брани ћутањем, да избегне самооптуживање, није дужан да прилаже доказе суду и да одбије да сведочи у своју корист – и ништа од тога не сме имати негативне последице по њега. Такође, и право да се његова кривица или невиност установи по свакој тачки оптужнице појединачни, осим ако нису кумулативне.“

112 Коментар Римског Статута, чл. 67 ст. 1 (*Case Matrix Network, Commentary Rome Statute*), доступно на е-адреси: <http://www.casematrixnetwork.org/cmn-knowledge-hub/icc-commentary-clicc/commentary-rome-statute/commentary-rome-statute-part-6#c4031>, 16. априла 2025. године

113 Римски статут, чл. 74 ст. 3

114 Пресуда Међународног трибунала за гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права на територији некадашње Југославије од 1991. године у случају *Prosecutor v. Dusko Tadic*, ICTY, No. IT-94-1-Tbis-R117, Sentencing Judgment, 11 Novembre 1999, para. 64., available at e-address: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icty/1999/en/38257>, 17. априла 2025. године

115 С. М. Ненадић, *op. cit.*, 114.

116 Приручник о одбрани у предметима међународног кривичног права Пракса Удружења бранилаца који поступају пред МКСЈ-ом Припремљен у склопу пројекта Правда и ратни злочини, UNICRI, 2011, 10.

117 М. Шкулић (2022), *op. cit.*, 360.

118 *Ibidem*.

Треба имати и у виду да постоје одступања од овог стандарда, искључиво онда када је одбрана та која мора да докаже постојање олакшавајућих околности приликом одмеравања казне. Тада ће се користити нижи стандард под називом баланс вероватноће (*balance of probability*) карактеристичан за *common law* грађанске поступке.¹¹⁹ Такође, значајна последица претпоставке невиности се тиче принципа „у сумњи за окривљеног“. Иако не експлицитно садржан у Римском статуту, изводи се из поменутог стандарда доказивања. *In dubio pro reo* ће се применити уколико тужилац није успео да докаже да је окривљени учинилац одређеног кривичног дела ван разумне сумње, па остаје сумња суда у истинитост тужиочевих тврдњи. У таквим случајевима, МКС је обавезан да примењује *in dubio pro reo* као саставни део претпоставке невиности у сваком стадијуму кривичног поступка.¹²⁰

6. ЗАКЉУЧАК

Приказ претпоставке невиности кроз сваки њен апсект, од људског права у најширем смислу, преко бране преурањеној осуди одређеног лица, до принципа који даље одређује друга правила поступка, помаже нам да на један свеобухватнији начин сагледамо целокупни кривични поступак и начела на којима почива. Претпоставка невиности се не може једнозначно дефинисати, па иако поставља бројне теоријске недоумице отварајући расправе, са практичне стране, не постоји значајна разлика у примени на који год начин она била формулисана у прописима – као претпоставка невиности или претпоставка не-кривице.

Произлази да, у смислу овог рада, претпоставка невиности има идентичан вид примене пред кривичним судовима у Републици Србији и пред Међународним кривичним судом. И у једном и у другом поступку судска одлука мора почивати на правично спроведеном поступку у којем је терет доказивања на тужиоцу. Окривљени не сме имати обавезу доказивања своје невиности јер би онда важила претпоставка кривице, која представља антитезу пресумпцији невиности. Изразито важан доказни стандард који уједно доприноси заштити претпоставке невиности и постизању истине у поступку представља доказивање изван разумне сумње једнако присутан пред домаћим судовима различитих инстанци и Међународним кривичним судом. Из изложеног препознајемо да би се без таквог стандарда чешће сусретале неосноване, исхитрене и неистините одлуке судова.

Наравно, не можемо изоставити и принцип *in dubio pro reo* који на суптилан али учинковит начин доприноси томе да претпоставка невиности услед комплексних случајева не буде стављена по страни током поступка. Сматрамо да материјално кривично право треба да постави чврсте оквире

119 С. М. Ненадић, *op. cit.*, 115.

120 *Ibid.*, 113.

у смислу генералне превенције, можда чак и прописивањем кривичног дела кршења претпоставке невиности који би се управо односио на повреде у одлукама надлежног судског органа. Тиме би окривљеним лицима у поступку била пружена комплетнија заштита. Међутим, не може се донети пропис који би био номиналног карактера, већ треба следили владајуће вредносне оквири и у складу с тим доносити измене. Примери из праксе, како националне, тако и међународне, указују на то да уколико и дође до такве повреде претпоставке невиности, неће остати ускраћени одговарајуће правне реакције. Исто тако, развојем правничке свести значај претпоставке невиности је постао јаснији, па се случајеви њеног запостављања, попут контроверзног назива Хашког трибунала, све више налазе на мети осуде аутора.

Неспорно је да теоријски закључци и богата пракса у овом погледу доиста помажу обликовању претпоставке невиности у данашњој форми. Као друштво, не можемо задовољити захтеве правде и правичности као универзалних добара заједнице уколико не следимо општеприхваћене принципе установљене у циљу заштите људи и њихових права. На самом крају, можемо извести закључак да претпоставка невиности неспорно представља алат чија сврха је заштита људског достојанства и принцип који утврђује правичан начин долажења до истине у сваком кривичном поступку.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић С., „*Gnome dikaiotete* – право правда и правичност у атинској судници“, *Зборник Право и правда 2013*, (ур. Хасанбеговић Ј.), Правни факултет у Београду, 2019.
- Бајовић В., *О чињеницама и истини у кривичном ћосћууку*, Правни факултет у Београду, Београд, 2021.
- Важић Н., Рашић М., Вељић И., Иванић С., Марковић Д., Ђелкић В., *Огузимање имовине ћроисћекле из кривичној дела Приручник за ћримену у ћпракси*, Београд, 2021.
- Васић Р., Јовановић М., Дајовић Г., *Увод у ћправо*, Универзитет у Београду Правни факултет Центар за издаваштво, Београд, 2021.
- Vodinić V., „О pravnoj prirodi presumpcije nevinosti“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 6/1968.
- Делић Н., „Кривична дела против правосуђа у светлу измена и допуна из 2009. године“, *Годишњак Правној факултетеја у Истћочном Сарајеви*, 1/2010.
- Делић Н., *Кривично ћправо – Посебни гео*, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2023.
- Župančić B. M., „*Ne bis in idem* (zabrana ponovnog suđenja za isto delo) *la belle dame sans merci*“, *Crimen*, 2/2011.
- Илић Г. П., Мајић М., Бељански С., Трешњев А., *Коментћар Законика о кривичном ћосћууку*, Службени гласник, Београд, 2024.

- Илић И., „Примена принципа *in dubio pro reo* у кривичном поступку“, *Зборник радова Правној факултету у Нишу*, 70/2015.
- Кнежевић С. С., *Кривично процесно љраво – оишћи гео*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2015.
- Crosby K., „Well, the burden never shifts, but it does’: celebrity, property offences and judicial innovation in *Woolmington v DPP*“, *Legal Studies*, 43(1)/2023, Cambridge University Press, Cambridge, 2023.
- Миљуш И. Д., *Начело једнакости „оружја“ у љосћуику*, Универзитет у Београду Правни факултет, Београд, 2021.
- Ненадић С. М., *Претђосћавка невиности са љособним осврћом на љраксу Евројској суда за људска љрава*, Службени гласник, Београд, 2021.
- Николић П., „Декларација о правима човека и грађанина од 1789. као акт цивилизације“, *Анали Правној факултету у Београду*, 6/1989.
- Пантелић Н., *Судска љракса кривичнођравне маћерије – књија груја (2018-2020)*, Службени гласник, Београд, 2020.
- Приручник о одбрани у предметима међународног кривичног права Пракса Удружења бранилаца који поступају пред МКСЈ-ом Припремљен у склопу пројекта Правда и ратни злочини, UNICRI, 2011.
- Radisavljević I., Nikolić A., „Human rights, the right to a fair trial and covid-19 in Serbia – impact of the pandemic on criminal and misdemeanor law“, *Harmonius*, Belgrade, 2021.
- Радуловић Д., „Претпоставка невиности као елемент права на правично суђење“, *Ревија за криминологију и кривично љраво*, 2/2024.
- Рачић О., Милинковић Б., Пауновић М., *Људска љрава љећ деценија од усвајања оишћје декларације о љравима човека, Сћудије о људским љравима љод окрљем ОУН, ОЕБС и Саветја Евроје*, Међународна политика, Службени лист СРЈ, Правни факултет, Факултет политичких права, Београд, 1998.
- Тинтор Ј., „Бранилац и ефикасност кривичног поступка“, *Казнена љолићика и адекватности реакције на криминалићетј*, (ур. Турањанин В., Чворовић Д.), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и Intermex, Златибор, 2024.
- Чејовић Б., *Претђосћавка невиности окривљеној*, Досије студио, Lion Mark, Београд, 2009.
- Шкулић М., *Међународни кривични суд надлежности и љосћуиак*, Досије, Правни факултет, Београд, 2005.
- Шкулић М., „Појам међународног кривичног дела“, *Примена међународној кривичној љрава од сћране међународних и домаћих судова*, (ур. Ного С.), Удружење за међународно кривично право, Тара, 2006
- Шкулић М., *Међународно кривично љраво*, Универзитет у Београду – Правни факултет Центар за издаваштво, Београд, 2022.
- Шкулић М., *Основи кривичној љрава Сједињених Америчких Држава*, Универзитет у Београду – Правни факултет: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Криминолошка секција, Београд, 2022.

Шкулић М., *Кривично процесно право*, Универзитет у Београду – Правни факултет Центар за издаваштво, Београд, 2024.

Шкулић М., Бајовић В., *Историја међународног кривичног правосуђа и основне одлике пред националним међународним кривичним судом*, Досије студио, Београд, 2017.

Škundrić A., „Elementi načela utvrđivanja istine u normativnom okviru postupka pred Međunarodnim krivičnim sudom“, *Crimen*, 3/2022.

Шкундрић А., „Начело утврђивања истине и терет доказивања у кривичном поступку“, *Казнена политика и адекватности реакције на криминалитет*, (ур. Турањанин В., Чворовић Д.), Српско удружење за кривично-поправну теорију и праксу и Intermex, Златибор, 2024.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Ж. Ђурић, *Заборањене књије – српски превод расправе Dei delitti e delle pene Чезара Бекарије*, 120, доступно на е-адреси: <https://doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-6673/2007/0350-66730704115D.pdf>, е-адреса посећена 7. априла 2025.

Устав Републике Италије, доступно на е-адреси: https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/pdf/Costituzione_della_Repubblica_italiana.pdf, е-адреса посећена 3. априла 2025.

Пресуда Куће Лордова Уједињеног Краљевства у случају: United Kingdom House of Lords, *Woolmington v. DPP*, [1935] UKHL J0405-1, 05.04.1935., случај доступан на е-адреси: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1935/1.html>, е-адреса посећена 4. априла 2025.

Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1974. године, чл. 181 ст. 4: „Нико не може бити сматран кривим за кривично дело док њо не буде утврђено правноснажном судском пресудом.“, доступно на е-адреси: https://www.yuhistorija.com/serbian/doc/Ustav_SFRJ_iz_1974.pdf, посећено 3. априла 2025.

Чланак ”Новинари смеју да коментаришу судске поступке”, *Политика*, 28.12.2009. доступно на е-адреси: <https://www.politika.rs/sr/clanak/117582/novinari-smeju-da-komentarisu-sudske-postupke>, е-адреса посећена 12.04.2025.

„Адвокатска комора Београда иницира измену КЗ-а, како би се кршење претпоставке невиности кажњавало казном затвора до три године и новчаном казном“, доступно на е-адресама: <https://paragraflex.rs/dnevne-vesti/060718/060718-vest3.html> и <https://akbgd.org.rs/6870/>, е-адресе посећене 12.04.2025.

Коментар Римског Статута (Case Matrix Network, Commentary Rome Statute), доступно на е-адреси: <http://www.casematrixnetwork.org/cmn-knowledge-hub/icc-commentary-clicc/commentary-rome-statute/commentary-rome-statute-part-6#c4031>, е-адреса посећена 16. априла 2025. године

- Пресуда Међународног трибунала за гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права на територији некадашње Југославије од 1991. године у случају *Prosecutor v. Dusko Tadic*, ICTY, No. IT-94-1-Tbis-R117, Sentencing Judgment, 11 Novembre 1999, para. 64., available at e-address: <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icty/1999/en/38257>, e-адреса посећена 17. априла 2025. године
- И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик с краћим коментаром, друго измењено и допуњено издање, доступно на е-адреси: <http://dopuna.ingpro.rs/Komentari/Krivicni%20zakonik.pdf>, e-адреса посећена 18.04.2025.
- Закон о изменама и допуна Кривичног законика од 24. децембра 2012. године, доступно на е-адреси <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2012/4108-12.pdf>, e-адреса посећена 10.04.2025

ПРОПИСИ

Међународни правни акти

- Универзална декларација о правима човека из 1948. године (*Universal Declaration of Human Rights, adopted by the General Assembly of the United Nations Resolution 217/III of 10 December 1948*).
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима (*International Covenant on Civil and Political Rights, adopted by the United Nations General Assembly Resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966*).
- Закон о ратификацији Европске Конвенције за заштиту људских права и основних слобода, измењене у складу са Протоколом број 11, Протокола уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 4 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у Конвенцију и Први Протокол уз њу, Протокола број 6 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, Протокола број 7 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 12 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и Протокола број 13 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима, *Службени листи СЦГ – Међународни ујовори*, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и *Службени иласник РС - Међународни ујовори*, бр. 12/2010 и 10/2015, чл. 6 ст. 2
- Римски статут Међународног кривичног суда из 1998. године (*UN General Assembly, Rome Statute of the International Criminal Court (last amended 2010), 17. July 1998.*)
- Закон о потврђивању Римског статута међународног кривичног суда, *Службени листи СРЈ – Међународни ујовори*, бр. 5/2001
- Повеља Европске Уније о основним правима из 2000. године (*European Union. (2000). Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. C 364/1*)

Директива о јачању одређених видова претпоставке невиности и праву учествовања у кривичном поступку, (*Directive 2016/343*), од 09. марта 2016

Национални правни акти

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021
 Законик о кривичном поступку - ЗКП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 – одлука УС
 Закон о јавном информисању, *Службени гласник РС*, бр. 43/03, 61/05 и 71/09 и 89/10,
 Закон о јавном информисању и медијима, *Службени гласник РС*, бр. 83/14, 58/15, 12/16
 Закон о јавном информисању и медијима - ЗЈИМ, *Службени гласник РС*, бр. 92/2023
 Кодекс понашања народних посланика о границама дозвољености коментарисања судских одлука и поступака, *Службени гласник РС*, бр. 71/2017
 Кодекс понашања чланова Владе о границама дозвољености коментарисања судских одлука и поступака, *Службени гласник РС*, бр. 6/2016
 Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005 88/2005 – испр. 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 94/2024

ПРАКСА

Пресуда Европског суда за људска права у случају *Deweert v. Belgium*, No. 6903/75, 27 February 1980, § 56, Series A no. 35.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Allenet de Ribemont v. France*, 10 February 1995, § 35, Series A no. 30.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Karakaş and Yeşilirmak v. Turkey*, no. 43925/98, § 50, 28.06.2005., final 28.09.2005.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Matijašević v. Serbia*, No. 23037/04, § 45 19.09.2006, final 19.12.2006.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Khuzhin and Others v. Russia*, no. 13470/02, § 93, 23.10.2008., final 23.01.2009.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Peša v. Croatia*, No. 40523/08, §142, 08.04.2010., final 08.07.2010.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Mugoša v. Montenegro*, No. 76522/12, §67, 21.06.2016., final 21.09.2016.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Allen v. The United Kingdom*, No. 25424/09, §67, 12.07.2013.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain*, No. 10590/83, §77, 6.12.1988.
 Пресуда Европског суда за људска права у случају *Ireland v. The United Kingdom*, No. 5310/71, §161, 18.01.1978.

Пресуда Европског суда правде у случају *Hüls v. Commission*, ECJ, C-199/92P, 8 July 1999, paragraphs 62, 149,170.

Пресуда Европског суда правде у случају *Montecatini Spa v. Commission*, ECJ, C-235/92, 8 July 1999, paragraphs 172, 175, 176, 181.

Пресуда Врховног суда Сједињених Америчких Држава у случају: Supreme Court of United States, *Coffin v. United States*, No. 741., 156 U.S. 432, 453 (1895), 04.03.1895.

Издвојено мишљење судија Европског суда за људска права *John Murray йроийив Уједињеној Краљевсйива*: Partly Dissenting Opinion of Judge Walsh, joined by Judges Makarczyk and Lohmus Court ((GC) Case of *John Murray v. The United Kingdom*, No. 18731/91, 08.02.1996.).

Спојено издвојено мишљење судија Европског суда за људска права у случају *Nealon and Hallam йроийив Уједињеној Краљевсйива* (*Joint Dissenting Opinion of Judges Ravarani, Bošnjak, Chanturia, Felici and Yüksel Par. 4, Case of Nealon and Hallam v. The United Kingdom* (No. 32483/19 and 35049/19, 11 June 2024)).

Одлука Уставног суда у предмету IU3-228/2009

Одлука Врховног касационог суда у предмету ВКС, Рев. Бр. 1852/10 од 6. октобра 2010.

Одлука Уставног суда у предмету Уж-227/08, од 9. јула 2009.

Одлука Уставног суда у предмету Уж-1600/09, 22. јун 2010.

Одлука Уставног суда у предмету Уж-4660/10, 13. јун 2012.

Одлука Уставног суда у предмету Уж-4713/12, 7. мај 2015.

Одлука Уставног суда у предмету Уж-7688/2020 од 17.10.2024.

Одлука Уставног суда у предмету Уж-11271/2018 од 28.10.2021.

Одлука Уставног суда у предмету Уж-10205/2018. од 17.06.2021.

Одлука Врховног суда у предмету Кзз 1222/2023 од 24.01.2024.

Решење по захтеву одбране за издавање налога за очување непристрасности поступка пред Међународним кривичним судом у случају *The Prosecutor v. Callixte Mbarushimana* од 31. јануара 2011. године (*Decision on the Defense Request for an Order to Preserve the Impartiality of Proceedings, The Prosecutor v. Callixte Mbarushimana, ICTR, No. 01/04-01-10, §7, 31 January 2011.*)

Petra Radosavljević*

PRESUMPTION OF INNOCENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF SERBIA AND IN CRIMINAL PROCEEDINGS BEFORE THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

Summary

The presumption of innocence in criminal proceedings is a fundamental human right of every person against whom exists a certain degree of suspicion that he has committed an act characterized as criminal in the law. It implies that, until the conclusion of the proceedings, every person is considered innocent, which affects the burden of proof, shifting it to the prosecutor. It has not always been a part of the positive legal regulations, but the development of international human rights law enabled its integration into both international and national legal frameworks. Legal theory, when defining the concept and its content, poses many dilemmas that will be presented in the paper. Although it is extremely important as its own right, it cannot be surgically separated from some other procedural principles such as the principle of truth, the principle of fair conduct of criminal proceedings and the principle of in dubio pro reo. Based on theoretical foundations, further the paper will outline the application of the presumption of innocence in national criminal proceedings, but also in the process before the International Criminal Court. In doing so, it is necessary to determine whether there are differences in the understanding and application of the presumption, with reference to standard of proof "beyond a reasonable doubt".

Keywords: presumption of innocence, criminal procedure, burden of proof, beyond a reasonable doubt, in dubio pro reo.

* Third year undergraduate student, University of Belgrade – Faculty of Law, petraradosavljevic27@gmail.com.